

УДК 378.1:159.9
DOI 10.32342/2522-4115-2018-16-19

І.В. ОЛІЙНИК,
*кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та психології
Університету імені Альфреда Нобеля (м. Дніпро)*

О.С. ЯНЧЕНКО,
*магістрант кафедри педагогіки та психології
Університету імені Альфреда Нобеля (м. Дніпро)*

ПРОБЛЕМА ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ СТУДЕНТІВ З ЧИСЛА ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

У статті визначено основні психологічні особливості категорії студентів з числа внутрішньо переміщених осіб, основні механізми, фактори та рівні їх адаптації до нових умов і університетського середовища зокрема. Розглянуто теоретичні аспекти психолого-педагогічного супроводу студентів з числа внутрішньо переміщених осіб. Уточнено основні дефініції дослідження «внутрішньо переміщена особа», «адаптація», «університетське середовище». Проаналізовано організаційно-педагогічні умови адаптації внутрішньо переміщених осіб до університетського середовища. Запропоновано основні напрями діяльності щодо надання комплексної соціально-психологічної допомоги студентам з числа внутрішньо переміщених осіб. Акцентовано на необхідності створення психологічної служби в умовах університету.

Ключові слова: адаптація, внутрішньо переміщена особа, психолого-педагогічний супровід, психологічна служба.

Постановка проблеми. В умовах загострення соціально-економічної та суспільно-політичної кризи в Україні, військової та інформаційної агресії на сході країни збільшилася міграція, з'явилося чимало внутрішньо переміщених осіб. Десятки тисяч людей змушені покинути свої домівки й тимчасово переміститися в інші регіони нашої держави. Вагома частина з них є студентами вищих навчальних закладів.

Внутрішньо переміщеній особі необхідно пристосовуватися до нових вимог, які ставить перед ним вищий навчальний заклад і, разом із тим, до нових соціальних обставин спілкування з однолітками та викладачами, форм і методів навчання та побуту (відсутність звичного родинного кола, матеріальні труднощі тощо).

Раніше невідоме оточення, маловідомі викладачі, нова програма та спосіб її викладання, інший спосіб життя ускладнюють і без того нелегку ситуацію внутрішньо переміщеної особи. У процесі переміщення студенти стикаються з низкою проблем соціального, економічного та психолого-педагогічного характеру.

Тому в психолого-педагогічній науці та практиці актуальним є питання вирішення проблем адаптації внутрішньо переміщеної особи, психолого-педагогічного супроводу таких студентів та особливостей діяльності психологічної служби університету з ними.

Адаптація молодшої людини в університетському середовищі постає головною умовою її подальшої комфортної та успішної діяльності як в освітньому просторі вищої школи, так і поза ним – у суспільній та професійній діяльності. Саме тому питання вирішення проблеми адаптації внутрішньо переміщеної особи до університетського середовища та його пси-

холого-педагогічного супроводу, створення психологічних служб є наразі актуальними в сучасному житті й вимагають пошуку шляхів успішного розв'язання цих проблем.

Аналіз останніх досліджень і публікацій вказує на те, що проблеми внутрішньо переміщених осіб містять широке коло теоретичних та практичних питань. З огляду на це всі ці аспекти висвітлюються у різноманітних галузях наукових досліджень, зокрема, психологи Г. Солдатова та Л. Шайгерова, провівши дослідження щодо соціально-психологічної адаптації внутрішньо переміщених осіб, намагалися звернути увагу суспільства на психологічні проблеми вимушених мігрантів та розуміння необхідності створення і підтримки програм психологічної допомоги внутрішньо переміщеним особам і біженцям. Дослідженням проблеми соціальної адаптації мігрантів займається В. Гриценко, особливості соціально-психологічної адаптації студентів-мігрантів у нових соціокультурних умовах аналізує Т. Донських. Дослідженням проблеми психологічного супроводу молоді, яка змушена була мігрувати внаслідок воєнних дій займаються такі зарубіжні психологи, як Г. Мамедова, О. Шадура, Б. Тітов, Н. Осухова.

Екстремальні події в Криму та на сході України стали викликом для українських психологів і педагогів. На запит сучасності активно досліджуються теоретичні та практичні аспекти психологічної допомоги постраждалим унаслідок кризових травматичних подій. Створюються психологічні служби при навчальних закладах, робота яких спрямована на підтримку та супровід внутрішньо переміщених осіб. Разом із тим цих наукових доробків недостатньо.

Формулювання мети. Метою статті є розкриття сутності, особливостей адаптації внутрішньо переміщених осіб до університетського середовища, поняття психолого-педагогічного супроводу студентів з числа внутрішньо переміщених осіб та особливостей роботи психологічної служби університету з цією категорією студентів.

Виклад основного матеріалу. Однією з найбільш важливих проблем навчання в сучасному ВНЗ є адаптація внутрішньо переміщеної особи до умов навчання та нового університетського середовища.

Дамо визначення основних дефініцій дослідження.

Внутрішньо переміщена особа – це громадянин України, який постійно проживає в Україні, якого змусили або який самостійно покинув своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, масових порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру [8].

Адаптація – пристосування, процес пристосування до мінливих умов зовнішнього середовища; пристосування будови і функцій організму до умов навколишнього середовища (у фізіології – короточасна адаптація, у біології – довгострокова, протягом життя); соціально-психологічна адаптація є пристосуванням індивіда під групові норми й навпаки — інтереси соціальної групи до окремого індивіда цієї групи [15, с. 24].

Університетське середовище – це органічне поєднання системи підготовки кваліфікованих кадрів і всіх видів наукової діяльності: в галузі фундаментальних, прикладних дисциплін, а також у сфері проведення міждисциплінарних, міжнародних і міжкультурних досліджень та потужного виховного потенціалу [1, с. 41].

Значну частину внутрішньо переміщених осіб складає студентська молодь. З метою отримання вищої освіти внутрішньо переміщеним особам було необхідно переїхати до інших міст України.

Студенти з числа внутрішньо переміщених осіб є особливою віковою та соціальною категорією населення, яку можна охарактеризувати цілим спектром різноманітних специфічних проблем. До них належать такі: психологічні, соціальні, побутові, економічні, організаційні, а в деяких випадках мають місце й правові колізії. Емоційний стан таких студентів визначається соціальною фрустрацією, емоційною тривожністю, нейротизмом, дискомфортом [16, с. 10].

Юнаки перебувають у стані розгубленості, що зумовлюється недостатнім баченням своїх професійних та особистих перспектив, загальною невизначеністю ситуації, соціокультурними відмінностями нового середовища та постійним занепокоєнням щодо долі близьких людей.

М. Малишев (учасник громадської ініціативи «Будуємо мости, а не стіни») з цього приводу зазначає, що переїзд і переведення в новий вищий навчальний заклад – це нові реалії для студентів. На те, щоб звикнути, витрачається багато зусиль. Але ж деяких при цьому не залишає тривога з приводу родичів, які залишилися там, де все ще йдуть бойові дії. У віці 17–22 років молоді люди зазвичай швидко адаптуються і «оговтуються». Однак ми розуміємо, що те, з чим деякі з них зіткнулися, часом виходить за рамки – хтось втратив друга, хтось члена сім'ї. Це дуже велике навантаження на психіку. Дуже важливо допомогти молодим людям адаптуватися в новому колективі» [10].

Таким чином, сьогодні особливо гостро постає проблема адаптації серед студентів з числа внутрішньо переміщених осіб як найбільш вразливої соціальної спільноти. Вимушену міграцію слід розглядати як один із видів екстремального впливу на особистість. Такий вплив визначається високим рівнем стресогенності подій, які стали причинами міграції та тривалості процесу адаптації до нових умов. Вхідження в нове університетське середовище викликає почуття меншовартості, ідентифікаційну плутанину, неприйняття. Це може призвести до руйнування базових структур особистості, зміни ціннісних орієнтирів, зменшення адаптивних можливостей [2].

Процес адаптації є неймовірно динамічним, і його успіх залежить від ряду об'єктивних і суб'єктивних умов, функціонального стану. Іншими словами, кожна людина ставиться до одних і тих самих подій по-різному, а аналогічний стимул у різних людей може викликати зовсім несхожі реакції у відповідь. Отже, на даний час вивчення механізмів і закономірностей адаптації внутрішньо переміщеної особи в різноманітних навчальних умовах набуває важливого значення [11, с. 37].

Сучасне суспільство потребує людей, які будуть здатні не тільки співіснувати з навколишньою реальністю, а й реалізовувати свій внутрішній потенціал, тому надзвичайно важливо пришвидшити процеси адаптації внутрішньо переміщених осіб до нового для них способу життя і діяльності, дослідити психологічні особливості осіб цієї категорії, а також виявити психолого-педагогічні умови оптимізації цього процесу. Поточні й майбутні успіхи студентів, процес їхнього професійного становлення залежать від того, який обсяг витрат та бюджет часу знадобиться для того, щоб відбувся процес адаптації.

У соціальному розумінні адаптація – це процес (або стан, що досягався як результат цього процесу) фізичних, соціально-економічних чи організаційних змін у специфічно-груповій поведінці, організаційних відносинах і в культурі; це підсумок процесу змін соціальних, соціально-психологічних, морально-психологічних, економічних і демографічних відносин між людьми, пристосування до соціального середовища. Іншими словами, адаптація – це засвоєння особистістю соціального досвіду того середовища, до якого вона належить, тобто до нових умов життя і діяльності у ВНЗ [5, с. 95].

Науковці виокремлюють два аспекти соціальної адаптації студентів: *соціально-психологічна адаптація* – пристосування індивіда до групи, взаємин у ній, вироблення власного стилю поведінки і *професійна адаптація*, що полягає в пристосуванні до характеру, змісту, умов і організації навчального процесу, формуванні навичок самостійності в навчальній і науковій роботі [13, с. 284].

Соціально-психологічна адаптація – це інструмент для вирішення такої проблеми, як формування у студента потрібного рівня навчальної діяльності, що залежить від того, як швидко та легко відбувається адаптація, наскільки велика віддача сил, енергії та інтелекту від студента.

У сучасній педагогічній науці адаптація студентів визначається як комплексний процес, що обумовлюється взаємодією психологічних, соціальних і біологічних факторів, до яких відносять:

- по-перше, рівень підготовки до навчальної діяльності (професійна спрямованість, соціальна активність);
- по-друге, розвиток індивідуальних здібностей до адаптації (індивідуально-особистісні особливості розвитку психічних процесів, рівень мотиваційно-рефлексивного пізнання особистості);
- по-третє, педагогічний вплив на процес адаптації (підготовка викладачів навчального закладу, особистісно зорієнтований підхід до навчання й виховання студентів, забез-

печення педагогічної підтримки з боку професорсько-викладацького складу університету, тьюторів академічних груп);

– по-четверте, умови навчання і проживання (організація навчально-виховного процесу, задоволеність міжособистісними відносинами в академічній групі, рівноправність студентів) [4].

Вважаємо, що організаційно-педагогічні умови адаптації внутрішньо переміщених осіб до університетського середовища, мають забезпечувати сприятливий соціально-психологічний мікроклімат, особистісно-зорієнтоване навчання; сприяти встановленню дружніх, доброзичливих, продуктивних стосунків зі студентами та викладачами; підтримувати патріотичну громадянську позицію внутрішньо переміщених осіб.

Такий комплекс є універсальним та загальним, адже включає в себе основні пункти здорового соціально-психологічного життя кожної особистості. На процес адаптації внутрішньо переміщених осіб до умов навчання у вищому навчальному закладі також впливають: тьюторство, система самоврядування, професорсько-викладацький склад та психологічна служба.

Ефективність адаптації залежить ще й від курсу навчання: студент першого курсу, який вперше переступив поріг навчального закладу, чи студент третього-четвертого курсу, який перевівся з іншого університету. У студентів першого курсу відбувається адаптація до освітнього і виховного середовища, а на старших курсах (третьому та четвертому) – адаптація до обраної професії і спеціальності шляхом професійного самовизначення та працевлаштування. Адаптація студентів старших курсів, які переведені з інших вишів України, ускладнюється тим, що вони змушені починати адаптацію спочатку і водночас поєднувати процес входження в нове середовище університету та процес входження у професію [2].

Так, для того щоб розуміти потреби і мати змогу визначити напрями роботи з внутрішньо переміщеними особами, які навчаються в університеті, соціально-психологічній службі університету необхідно провести серед них опитування і з'ясувати чи потребують вони якоїсь допомоги (фінансової, юридичної, психологічної) та з якими труднощами вони стикаються. Наприклад, труднощі можуть бути пов'язані з проблемами соціальної адаптації на новому місці, підвищеним рівнем тривожності, порушенням сну, апетиту та іншими соматичними проявами, апатією, замкненістю на власних переживаннях, зосередженістю на собі, посттравматичними стресовими розладами [14].

Навчання у ВНЗ внутрішньо переміщених осіб висуває нові вимоги до організації не тільки навчальної, а й виховної роботи, оскільки такі студенти можуть бути віднесені до «групи ризику». У силу вікових, соціальних і психологічних особливостей студенти з числа внутрішньо переміщених осіб найбільш схильні до емоційного переживання ситуації соціальної нестабільності й відчувають психологічну кризу. Одним із проявів цієї кризи є дезадаптація, втрата ціннісних орієнтирів, що лежать в основі побудови сценаріїв життя, вибору стратегій професійної і особистісної самореалізації.

Дослідниця Т.П. Донських здійснила ряд психолого-діагностичних заходів з метою вивчення особливостей інтелектуальної, психоемоційної і особистісної сфери студентів-мігрантів. Завданнями цих досліджень було виявлення інтелектуальних, психоемоційних і особистісних особливостей, рівня розвитку пізнавальних процесів і визначення сфери професійних уподобань студентів. Як досліджувані параметри науковець розглядала інтелектуальні властивості, комунікативні здібності, потребу в досягненні успіху, локус контролю, тривожність, самооцінку і самосприйняття особистості, спрямованість особистості і професійні переваги.

На основі проведеного аналізу результатів дослідження було сформовано чотири групи з різним рівнем адаптації.

До першої групи – «норма» – увійшли студенти-мігранти, у яких немає ознак дезадаптації, які мають сприятливий прогноз у навчанні.

До другої групи – «групи ризику» – віднесено студентів, у яких рівень розвитку досліджуваних параметрів перебуває в межах середньовікової норми, але є деякі проблеми у сфері спілкування, самооцінки, мотивації.

Третя група – «нестійка адаптація» – потребує особливої уваги, оскільки до неї увійшли студенти, у яких розвиток досліджуваних показників відповідає рівню середньовіко-

вої норми і нижче середньої вікової норми, а також є деякі проблеми у сфері міжособистісних відносин.

Четверту групу – «стійка дезадаптація» – склали студенти, у яких розвиток досліджуваних показників відповідає рівню нижче за середньовікову норму, їм притаманні відчуття соціального вакууму, відсутність повноцінного спілкування, криза ідентичності [6].

Таким чином, тільки правильно організована психологічна допомога внутрішньо переміщеним особам спроможна пом'якшити труднощі адаптації і здійснити плавну інтеграцію до суспільства, яке їх приймає. Для цього психологічна допомога має бути спрямована на активізацію внутрішніх ресурсів студентів, оволодіння ефективними способами самопомоги, подолання кризової життєвої ситуації, симптомів посттравматичного стресу та такі, що виникли в силу життєвих обставин та тенденцій соціального утримання й соціального інфантізму. Пошук адекватних шляхів і способів психологічної допомоги молодим людям потребує вивчення індивідуально-особистісних особливостей внутрішньо переміщених осіб і виявлення основних психологічних чинників, що заважають успішній адаптації.

Психологічний супровід полягає в наданні внутрішньо переміщеним особам допомоги в адаптації до нових умов життєдіяльності. Супровід визначається комплексним методом, в основі якого лежить єдність таких чотирьох функцій: діагностика сутності проблеми; інформація про сутність проблеми та шляхи її вирішення; консультації на етапі прийняття рішення та вироблення плану вирішення проблеми; надання первинної допомоги на етапі реалізації плану вирішення проблем [9, с. 72].

Супровід як модель психологічної допомоги з людьми, які постраждали внаслідок стихійних міграційних процесів та стали учасниками екстремальних ситуацій, внаслідок яких відбулося порушення всіх структурних компонентів образу світу – це спеціально організований процес, спрямований на створення «перехідного простору», тобто створення безпечних умов, де стає можливим вихід зі стану негативного відчуження (від себе, інших людей, світу в цілому), реконструкція суб'єктивного образу світу і відновлення зв'язку людини з самою собою, світом і суспільством [12, с. 60].

Дослідниця В. Дуб виокремлює ряд проблем, які обумовлюють потребу в психолого-педагогічному супроводі внутрішньо переміщених осіб у вищому навчальному закладі: труднощі налагодження соціальних контактів; подолання мовного бар'єру; проблеми самореалізації в новому соціокультурному середовищі й інтеграції в нього; пристосування до цінностей нової спільноти; залежність від життєвих обставин, близького оточення, і, нарешті, від самого себе (власних бажань, емоцій, переживань, страхів).

Метою психолого-педагогічного супроводу студентів з числа внутрішньо переміщених осіб є створення зовнішніх та внутрішніх умов успішного професійного навчання та особистісного зростання, продуктивної взаємодії з оточуючими, активної участі у соціальному житті, ефективної самореалізації та загального повноцінного психічного та фізичного функціонування [7].

Особливістю психолого-педагогічного супроводу внутрішньо переміщених осіб є необхідність вирішення завдань особистісного та професійного розвитку і виховання особистості в складних життєвих умовах.

Науковець А. Бондаренко виокремлює різноманітні сфери його застосування, які спрямовані на: надання психолого-педагогічної допомоги студентам; задоволення емоційних запитів, пов'язаних із набуттям особистісної ідентичності в процесі культурного, етнічного й етичного самовизначення; сприяння виробленню стійких ціннісних і моральних норм; забезпечення емоційної, смислової та екзистенційної підтримки людини в ситуаціях ускладнення, що виникають у ході їх особистісного та соціального буття; вирішення проблем психологічного та психічного здоров'я (превентивна і точна допомога при душевних стражданнях, пов'язаних із розладами настрою, життєвими стресами, конфліктами, межовими станами); надання професійного консультування, яке включає загальне орієнтування у виборі певної професії, навички складання «резюме», надання інформації, де отримати іншу професію, знайти роботу відповідно до своїх можливостей.

Виділяють декілька провідних функцій психолого-педагогічного супроводу внутрішньо переміщених осіб:

– відновлювальна функція передбачає повернення тих позитивних якостей, які переважали до появи змін, що викликані переїздом до іншого міста та початком навчання в іншому вузі;

– компенсаційна функція виявляється у формуванні в студентів прагнення нівелювати той чи інший недолік за рахунок активізації діяльності в тій галузі, яка йому найбільш подобається, де він швидше досягає успіхів, прагне до самореалізації;

– стимулююча функція виражається в підтримці тих позитивних особистісних новоутворень, які є в студентів;

– корекційна функція передбачає виправлення тих негативних характерологічних, особистісних змін, що відбулися після початку навчання в іншому ВНЗ;

– соціалізуюча функція спрямована на надання студенту можливостей для соціального розвитку, соціального пізнання, соціальної інтеграції.

Психолого-педагогічний супровід навчально-виховного процесу поєднує зусилля студентів, психологів і педагогів колективу навчального закладу на різних рівнях: студент–студент, студент–тьютор, студент – психолог, студент – кафедра. Також можливе активне залучення до психолого-педагогічного супроводу здобувачів магістратури спеціальностей «Психологія» та «Соціальна робота».

Психолого-педагогічний супровід внутрішньо переміщених осіб характеризується великою відповідальністю індивідів, які його здійснюють. Відповідальність психолого-педагогічного супроводу включає в себе завдання створення в навчальному закладі успішного процесу навчання, виховання, соціалізації студента, його самореалізацію, успішну інтеграцію, оскільки повноцінний розвиток особистості є гарантом суспільного благополуччя.

Технологічний аспект психологічного супроводу передбачає вирішення таких важливих завдань, як ефективне використання наявних ресурсів для оптимальної і швидкої адаптації особистості; надання допомоги студентові, щоб у майбутньому він міг вирішувати проблеми за рахунок мобілізації власних ресурсів; забезпечення партнерських відносин між студентом, психологічною службою, іншими державними та громадськими установами з метою забезпечення прав внутрішньо переміщених осіб [3].

Важливою умовою психологічного супроводу внутрішньо переміщених осіб в умовах навчально-виховного процесу є довірливе спілкування, що свідчить про розуміння і прийняття суб'єктами навчальної діяльності один одного.

До технологій психологічного супроводу належать:

– діагностування готовності до навчально-пізнавальної діяльності, мотивів навчання, ціннісних орієнтацій, соціально-психологічних установок, психічного стану і проблем адаптації;

– надання допомоги в розвитку навчальних умінь і регуляції своєї життєдіяльності;

– забезпечення психологічної підтримки внутрішньо переміщених осіб щодо подолання соціокультурних труднощів і встановлення комфортних взаємин з однокурсниками і педагогами;

– консультування внутрішньо переміщених осіб, які відчувають проблеми в адаптації або розчарувалися в обраній спеціальності;

– корекція самооцінки, відчуття соціального вакууму, професійного самовизначення при компромісному виборі стратегії внутрішньо переміщених осіб.

Основна мета діяльності *психологічної служби* університету полягає в психологічному супроводі педагогічного процесу, захисті психічного здоров'я і соціального благополуччя всіх його учасників (студентів, науково-педагогічних працівників), пошуку найбільш ефективних форм і методів роботи зі студентською молоддю, які б відповідали як потребам суспільства, так і потребам особистості сучасного студента; створенні умов для повноцінного особистісного розвитку, соціалізації, професійного становлення і життєвого самовизначення студентів.

Таким чином, з метою здійснення психологічного супроводу, підвищення ефективності педагогічного процесу, сприяння особистісному та професійному зростанню, соціальному благополуччю та збереженню психологічного здоров'я усіх його учасників вважаємо за доцільне створити психологічну службу в умовах університету, яка покликана допомогти студентам подолати негативні психологічні наслідки складних соціально-політичних подій і

наслідків АТО в Україні; формувати здоровий психологічний клімат у студентському, викладацькому колективі й закладі в цілому; сприяти соціально-психологічному захисту та наданню психологічної допомоги постраждалим, внутрішньо переміщеним особам та родичам загиблих.

Психологічна підтримка внутрішньо переміщених осіб має полягати в тому, щоб допомогти гармонізувати їх емоційні стани, усвідомити ситуацію, працювати над особистісними цілями.

Тому звертаємо увагу на необхідність створення психологічної служби на базі кафедри педагогіки та психології Університету імені Альфреда Нобеля, діяльність якої буде спрямована на надання комплексної соціально-психологічної допомоги студентам з числа внутрішньо переміщених осіб за такими напрямками:

– створення умов для підвищення соціальної активності внутрішньо переміщених осіб у вирішенні власних проблем;

– психотехнічна підготовка студентів-психологів і практикуючих психологів, які могли б надавати психологічну допомогу;

– організація роботи груп самодопомоги під керівництвом практичних психологів психологічної служби для внутрішньо переміщених осіб;

– проведення групових тренінгових занять та надання індивідуальних консультацій усім бажаючим внутрішньо переміщеним особам;

– організація і проведення серії тематичних тренінгів з підвищення соціально-психологічної компетентності бажаючих долучитися до проекту.

Висновки. Підсумовуючи, зазначимо, що явище внутрішньо переміщених осіб ще досить нове для українського суспільства, тому єдиного механізму вирішення цієї проблеми поки не розроблено. У нашій роботі було розглянуто питання проблеми адаптації студентів з числа внутрішньо переміщених осіб, психологічного супроводу та особливості роботи психологічної служби із зазначеною категорією осіб. Ці питання все ще набувають актуальності у зв'язку з подіями, які відбуваються у нашій країні. Наявний досвід проведених досліджень і практичної роботи зі студентами з числа внутрішньо переміщених осіб потребує подальшого розвитку, доповнення та вдосконалення форм і методів надання психологічної допомоги в процесі їх адаптації до нових життєвих ситуацій та їх психологічного супроводу.

Список використаних джерел

1. Адаптація внутрішньо переміщених осіб до університетського середовища засобами студентського самоврядування – Електронні дані. – Полтавська обласна рада, 2018 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.oblrada.pl.ua/uploads/lstud/2015/12.pdf> (дата звернення 25.02.2018).

2. Боловацька Ю.І. Залучення студентів-переселенців до волонтерської діяльності в Полтавському національному педагогічному університеті імені В.Г. Короленка / Ю.І. Боловацька // Імідж сучасного педагога. – 2016. – № 9. – С. 40–42.

3. Васьківська С.В. Соціально-психологічний супровід клієнтів: Технологія ведення консультативного діалогу: навч. посіб. / С.В. Васьківська. – К.: В. Главник, 2006. – 128 с.

4. Все про адаптацію: спец.вип. газ. «Психолог». – 2004. № 25–26 (111–122). – 120 с.

5. Демченко В.А. Куратор студентської групи та його роль у підвищенні ефективності адаптації першокурсників до навчання у ВНЗ / В.А. Демченко, С.С. Микитюк // Матеріали VII міжнарод. науч.-практ. конф., Харків, 14–15 дек. 2012 г. – Харків, 2012. – С. 95–97.

6. Донских Т.П. Социально-психологическая адаптация студента-мигранта в новых социокультурных условиях / Т.П. Донских // Вестник Оренбургского государственного педагогического университета. – 2010. – № 12 (118). – С. 167–172.

7. Дуб В.Г. Психолого-педагогічний супровід студентів-переселенців / В.Г. Дуб // Мольодь і ринок: наук.-пед. журн. Дрогоб. держ. пед. ун-т ім. І. Франка. – Дрогобич, 2016. – С. 68–72

8. Закон від 20.10.2014 № 1706-VII; Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб Верховна Рада України.– Електронні дані.– Верховна Рада України 1994–2018. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1706-18> (дата звернення 25.02.2018).

9. Казакова Р.Г. Диалог на лестнице успеха. Школа на пороге нового века / Р.Г. Казакова, А.П. Тряпицина. – СПб: Петербург – 21 век; Пресс-Аташе, 1997. – 160 с.

10. Как на Луганщине живут студенты-переселенцы? // Параллель-Медиа 2009–2017 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://paralel-media.com.ua/p73620.html> (дата звернення 25.02.2018).

11. Особистість в екстремальних умовах: матеріали VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції, 12 травня 2017 р., м. Львів. – Львів: Корпан Б.І., 2017. – 176 с.

12. Осухова Н.Г. Між миром і війною: психологічний супровід дітей, евакуйованих із зони військових дій у Чеченській республіці / Н.Г. Осухова // Практична психологія та соціальна робота. – К., 2014. – С. 59–63.

13. Педагогика и психология высшей школы: учебн. пос. для вузов / отв. ред. С.И. Самыгин. – Ростов-на-Дону: Феникс, 1998. – 544 с.

14. Психологічна служба ДНУ: Ресурсний центр ІТ-освіти та технологій ДНУ. [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://www.dnu.dp.ua/view/socpsih> (дата звернення 25.02.2018).

15. Словник іншомовних слів // за ред. академіка АН УРСР Мельничука О. С., 2-ге вид., вид. Головна редакція УРЕ, – К., 1985. – 929 с.

16. Степаненко Л.В. Особливості прояву емоційних станів у студентів-переселенців / Л.В. Степаненко // Науковий вісник Херсонського державного університету. – Херсон. – 2015. – Вип. 2. – Т. 1. – 111 с.

References

1. *Adaptatsiia vnutrishnoperemishchenykh osib do universytetskoho seredovyshcha zasobamy studentskoho samovriaduvannia* [Adaptation of Internally Displaced Persons to the University Environment by Student Self-Government]. *Poltavska oblasna rada 2018* [Poltava Regional Council 2018]. Access mode: <http://www.oblrada.pl.ua/uploads/Istud/2015/12.pdf> (In Ukrainian).

2. Bolovatska, Yu.I. (2016). *Zaluchennia studentiv-pereselentsiv do volonterskoi diialnosti v Poltavskomu natsionalnomu pedahohichnomu universyteti imeni V.H. Korolenka* [Involving resettlement students in volunteer activities at Poltava National Pedagogical University named after V.G. Korolenko]. *Imidzh suchasnoho pedahoha* [The image of a modern educator], no. 9, pp. 40-42 (In Ukrainian).

3. Vaskivska, S.V. (2006). *Sotsialno-psykholohichniy suprovid klientiv: Tekhnolohiia vedenia konsultatyvnoho dialohu* [Socially-psychological customer support: Technology of conducting an advisory dialogue]. Kyiv, V. Hlavnyk Publ., 128 p. (In Ukrainian).

4. *Vse pro adaptatsiu* (2004) [All about adaptation]. *Psykholog* [Psychologist], no. 25-26 (111-112), 120 p. (In Ukrainian).

5. Demchenko, V.A. & Mykytiuk, S.S. (2012). *Kurator studentskoi hrupy ta ioho rol u pidvyshchenni efektyvnosti adaptatsii pershokursnykiv do navchania u VNZ* [Curator of a student group and its role in improving the effectiveness of adapting freshmen to studying at universities]. *Materialy VII mezhdunarodnoi nauchno-prakticheskoi konferentsii (Kharkov, 14-15 dekabria 2012)* [Materials of the VII International Scientific and Practical Conference (Kharkiv, 14-15 December 2012)]. Kharkov, pp. 95-97 (In Ukrainian).

6. Donskikh, T.P. (2010). *Sotsialno-psykholohicheskaia adaptatsiia studenta-mhranta v novykh sotsiokulturnykh usloviakh* [Socio-psychological adaptation of a migrant student in new sociocultural conditions]. *Vestnik Orenburzhskogo gosudarstvennogo pedahohicheskogo universiteta* [Bulletin of the Orenburg State Pedagogical University], no. 12 (118), pp. 167-172 (In Russian).

7. Dub, V.H. *Psykhologo-pedahohichniy suprovid studentiv pereselentsiv* [Psychological and pedagogical support for immigrant students]. *Molod i rynek* [Youth and the market]. Drohobych, pp. 68-72 (In Ukrainian).

8. *Zakon Ukrainy 'Pro zabezpechennia prav i svobod vnutrishno peremishchenykh osib'*, no. 1706-VII vid 20.10.2014 [Law of Ukraine 'On ensuring the rights and freedoms of internally displaced persons', no. 1706-VII dated 20.10.2014]. *Verkhovna Rada Ukrainy 1994-2018* [Verkhovna Rada of Ukraine 1994-2018]. Access mode: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1706-18> (In Ukrainian).

9. Kazakova, R.H. & Triapitsina, A.P. (1997). *Dialoh na lestnitse uspekha. Shkola na porohe novoho veka* [Dialogue on the ladder of success. School at the threshold of a new century]. Sankt-Peterburh, Peterburh - 21 vek Publ., Press-Atashe Publ., 160 p. (In Russian).

10. *Kak na Luhanshchine zhivut studenty-pereselentsi?* [How do students from the Luhansk region live?]. *Parallel-Media 2009-2017* [Parallel Media 2009-2017]. Access mode: <http://parallel-media.com.ua/p73620.html> (In Russian).

11. *Osobystist v ekstremalnykh umovakh* [Personality in extreme conditions]. *Materialy VIII vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii (Lviv, 12 travnnia 2017)* [Materials of VIII All-Ukrainian Scientific and Practical Conference (Lviv, 12 May 2017)]. Lviv, FOP Korpan, B.I. Publ., 176 p. (In Ukrainian).

12. Osukhova, N.H. (2014). *Mizh myrom i viinoiu: psykholohichniy suprovid ditei, evakuiovanykh iz zony viiskovykh dii u Chechenivskii respublitsi* [Between peace and war: psychological support for children evacuated from the zone of hostilities in the Chechen republic]. *Praktychna psykholohiia ta sotsialna robota* [Practical Psychology and Social Work]. Kyiv, pp. 59-63 (In Ukrainian).

13. In S.I. Samyhin (Ed.). (1998). *Pedahohika i psikholohiia vysshei shkoly* [Pedagogy and psychology of the higher school]. Rostov-na-Donu, Feniks Publ., 544 p. (In Russian).

14. *Psykholohichna sluzhba DNU* [Psychological Service of DNU]. *Resursnyi tsestr IT-osvity ta tekhnolohii DNU* [Resource Center for IT-education and technologies of DNU]. Access mode: <http://www.dnu.dp.ua/view/socpsih> (In Ukrainian).

15. In O.S. Melnychuk (Ed.). (1985). *Slovnyk inshomovnykh sliv: 2-e vyd.* [Dictionary of foreign languages: 2nd ed.]. Kyiv, URE Publ., 929 p. (In Ukrainian).

16. Stepanenko, L.V. (2015). *Osoblyvosti proiavu emotsiinykh staniv u studentiv pereselentsiv* [Features of the manifestation of emotional states among migrant students]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu* [Scientific Herald of Kherson State University]. Kherson, issue 2, vol. 1, 111 p. (In Ukrainian).

В статье определены основные психологические особенности категории студентов из числа внутренне перемещённых лиц, основные механизмы, факторы и уровни их адаптации к новым условиям и университетской среде в частности. Рассмотрены теоретические аспекты психолого-педагогического сопровождения внутренне перемещённых лиц. Уточнены основные дефиниции исследования «внутренне перемещённое лицо», «адаптация», «университетская среда». Проанализированы организационно-педагогические условия адаптации внутренне перемещённых лиц в университетской среде. Предложены основные направления деятельности по предоставлению комплексной социально-психологической помощи студентам из числа внутренне перемещённых лиц. Сделан акцент на необходимости создания психологической службы в условиях университета.

Ключевые слова: адаптация, внутренне перемещённое лицо, психолого-педагогическое сопровождение, психологическая служба.

In article the main psychological features of category «students-displaced persons», the main mechanisms, factors and levels of their adaptation to new conditions and the university environment in particular are defined. Theoretical aspects of psychology and pedagogical escort of students-displaced persons are considered. The main definitions of the research «displaced person», «internally displaced person», «adaptation», «university environment», «student-displaced person» are specified. Organizational and pedagogical conditions of adaptation of displaced persons to the university environment are analysed. The main activities on providing complex social psychological assistance to students-displaced persons are offered. The need of creation of psychological service in the conditions of university is emphasized.

Key words: adaptation, student-displaced person, psychology and pedagogical maintenance, psychological service.

Одержано 14.09.2018.